

Recenzja pracy doktorskiej **mgr Katarzyny Barwickiej**,
zatytułowanej

**„IDEA KULTURY EKOTURYSTYCZNEJ A ŚWIADOMOŚĆ EKOLOGICZNA
UCZESTNIKÓW TURYSTYKI”**

Przedłożona do recenzji praca licząca 278 stron, składa się z pięciu rozdziałów, poprzedzonych wstępem oraz zakończenia, streszczenia w języku angielskim i spisu literatury. Ponadto w aneksie zamieszczono wzory narzędzi badawczych (kwestionariusz wywiadu, ankieta i arkusz obserwacyjny) oraz opis badanych gospodarstw agroturystycznych.

Autorka już we wstępie do pracy zwraca uwagę na fundamentalny dla naszych czasów globalny problem degradacji środowiska, do którego przyczynia się również turystyka. Dodam, że nadmierna frekwencja turystów niesie wiele negatywnych skutków, które w ostatnim czasie określa się mianem overtourismu. Autorka wskazuje na ekoturystykę, jako formę wpisującą się najbardziej w koncepcję rozwoju zrównoważonego, a równocześnie dającą podstawę do kreowania kultury ekoturystycznej. Dokonany w pracy przegląd literatury przedmiotu pozwala na wysunięcie hipotezy, że stan wiedzy o ekoturystyce w Polsce jest niedostateczny, tak u turystów, jak i organizatorów turystyki. Na tym tle sformułowany został problem badawczy, jakim jest uzyskanie odpowiedzi na pytanie *„czy i w jakim stopniu świadomość ekologiczna podmiotów uczestniczących w ekoturystyce odpowiada założonym wzorcom kultury ekoturystycznej”*. Tak określony cel pracy wymagał zbudowania wzorca kultury ekoturystycznej oraz wyboru kryteriów oceny świadomości ekologicznej uczestników turystyki.

Procesu badawczy został zaprezentowany w formie przejrzystego schematu we wstępie na str. 11. Punktem wyjścia była krytyczna analiza literatury oraz zgromadzenie drogą kwerendy dostępnych materiałów źródłowych. Ich analiza pozwoliła na dobór metod i narzędzi badawczych.

Założono trzyetapowe badania nad profilem ekoturystycznym wybranych obiektów i nad świadomością ekologiczną osób zarządzających nimi. Etapy te obejmowały identyfikację obiektów noclegowych o profilu ekoturystycznym, ich selekcję jakościową oraz badanie ich profilu drogą obserwacji i pogłębionego wywiadu. Badania turystów przeprowadzono metodą sondażu diagnostycznego oraz obserwacji uczestniczącej. Założono równocześnie, że badania będą miały charakter jakościowy, nie będą służyły do ustalenia rozmiarów zjawiska, a jedynie do poznania jego charakteru i uwarunkowań.

Pierwszy rozdział ma charakter wprowadzenia teoretycznego do problematyki turystyki zrównoważonej i ekoturystyki. Identyfikując w oparciu o literaturę obserwowane trendy we współczesnej turystyce Autorka sprecyzowała pojęcie ekoturystyki wyodrębniając kluczowe elementy wpływające na jej charakter.

Drugi rozdział zawiera wprowadzenie do badań nad kulturą ekoturystyczną. Autorka podjęła w nim próbę określenia idei tej kultury, wyodrębniając jej aspekty i powiązane obszary badań. Pozwoliło to na identyfikację najważniejszych cech kultury ekoturystycznej, autorka pozwala sobie również w tym rozdziale na refleksję o roli świadomości ekologicznej dla kształtowania tej kultury.

Rozdział trzeci zawiera analizę postaw i działań przedsiębiorców zarządzających wybranymi do badań obiektami noclegowymi o profilu ekoturystycznym. Punktem wyjścia tej analizy jest koncepcja autorska wzorcowego ekoturystycznego obiektu noclegowego. Analiza działalności obiektów ma charakter wieloaspektowej matrycy uwzględniającej aspekty ekologiczne, kulturowe, społeczne, edukacyjne i etyczne. Przedstawiono również ocenę świadomości ekologicznej badanych przedsiębiorców oraz analizę porównawczą rozpoznanego w badaniach wzoru kulturowego do wzorcowego modelu ekoturystycznego obiektu noclegowego.

W rozdziale czwartym zaprezentowano wyniki badań uzyskanych w przeprowadzonym sondażu diagnostycznym oraz wywiadach

z ekoturystami. Podobnie jak w badaniach przedsiębiorców punktem wyjścia było zbudowanie modelu wzorcowego ekoturysty. Wyniki badań posłużyły do identyfikacji cech polskiego ekoturysty oraz oceny jego świadomości ekologicznej. Uzyskane wyniki porównano z przyjętym wcześniej wzorcowym modelem ekoturysty.

W rozdziale piątym zawarto rozważania na temat idei kultury ekoturystycznej w Polsce, jej stanu obecnego i możliwości rozwoju. Tym samym rozdział ten prezentuje dyskusję, w której porównano modele wzorcowe z osiągniętymi wynikami badań. Pozwoliło to w efekcie końcowym procesowi badawczemu na konstrukcję modelu badania ekoturystyki w Polsce. Model ten zawiera próbę usystematyzowania pojęć i zależności występujące w obszarze ekoturystyki. W rozdziale tym wskazano także możliwe kierunki dalszych badań nad ekoturystyką w Polsce w odniesieniu do kultury ekoturystycznej. Sprowadzone zostały one do 6 wymiarów: ekologicznego, kulturowego, społecznego, edukacyjnego, etycznego oraz ekonomicznego. Autorka rekomendowała także różne rozwiązania praktyczne adresowane do turystów, przedsiębiorców oraz rządu.

Zwieńczeniem rozprawy jest zakończenie, które zawiera podsumowanie podjętych działań badawczych w zakresie uzyskania odpowiedzi na sformułowany problem naukowy oraz postawione pytania badawcze. Jest ono również potwierdzeniem osiągnięcia celu niniejszej rozprawy oraz związanych z nim osiągnięć, rozpatrywanych zarówno w sferze praktycznej, jak i teoretycznej.

Należy podkreślić dobrą dokumentację faktograficzną, obszerna jest również bibliografia, która wraz z materiałami źródłowymi liczy 246 pozycji, w tym wiele anglojęzycznych. Wyjątkowo bogata jest szata ilustracyjna dysertacji, oprócz fotografii obiektów noclegowych zamieszczonych w aneksie w pracy zamieszczono 31 rycin oraz 65 tabel.

Problem i pytania badawcze wskazują na interdyscyplinarny charakter badań naukowych, które zostały osadzone w naukach o kulturze fizycznej,

w obszarze których znajdują się badania nad aktywnością turystyczną i jej uwarunkowaniami. Uzyskanie odpowiedzi na stawiane pytania wymagało zastosowania odpowiednich metod, technik i narzędzi badawczych, których dobór opierał się na określonych założeniach metodologicznych. Podczas zbierania materiału badawczego posłużono się trzema głównymi metodami badawczymi, były to:

- **metoda analizy literatury i materiałów źródłowych** – to kwerenda literatury dostępnej w formie papierowej i elektronicznych, różnych dokumentów związanych z ekoturystyką, zawartości Internetu (portali obiektów noclegowych, ofert, itp.),
- **metoda modelowa** – polegała na konstruowaniu wzorcowych modeli ekoturystycznego obiektu noclegowego i modelu kultury ekoturystycznej oraz analizy porównawczej osiągniętych wyników badań z wzorcowymi modelami,
- **metoda sondażu diagnostycznego** – służyła zbieraniu opinii dotyczących kultury ekoturystycznej i świadomości ekologicznej uczestników turystyki, tj. przedsiębiorców i ekoturystów.

W przeprowadzonych badaniach doktorantka wykorzystwała takie techniki badawcze wraz z odpowiednimi narzędziami, jak:

- obserwację własną, (bezpośrednią) zachowań ekoturystów w obiektach noclegowych z wykorzystaniem arkusza obserwacji;
- ankietę – wykorzystano kwestionariusz ankiety kierowany bezpośrednio do respondentów,
- pogłębiony wywiad indywidualny (IDI) – z wykorzystaniem ustrukturyzowanego scenariusza rozmowy z przedsiębiorcami prowadzącymi ekoturystyczne obiekty noclegowe.

Dysertacja jest opracowaniem interdyscyplinarnym i wielowątkowym, mającym znaczenie zarówno dla rozwoju nauki, jak i działań praktycznych. Do głównych dokonań Autorki w warstwie teoretycznej należy wskazać solidne opracowanie podstaw teoretycznych problematyki ekoturystyki i kultury ekoturystycznej. Wymienić należy też oryginalne, autorskie opracowanie

wzorcowych modeli obiektu noclegowego oraz profilu ekoturysty, a także skonstruowanie filtru ekoturystycznego. Wartościowe są również przygotowane przez Autorkę oryginalne narzędzia badawcze, które mogą być wykorzystywane w podobnych badaniach.

Wkładem praktycznym dysertacji jest diagnoza stanu kultury ekoturystycznej w Polsce, może ona posłużyć do budowy strategii działania dla przedsiębiorców, organizacji społecznych czy administracji turystycznej. Cenne są również sugestie rozwiązań w zakresie praktycznym kierowane do turystów, przedsiębiorców i rządu, dotyczące szkoleń, popularyzacji idei kultury ekoturystycznej, promocji wzorców czy tworzenia oraz egzekwowania przepisów prawnych.

Zauważone nieliczne usterki redakcyjne nie obniżają wartości. I tak:

1. Trochę brakuje klarownego i tradycyjnego (w pracach przyrodniczych) podziału na Wstęp, Metodykę, Wyniki, Dyskusję i Wnioski. Taki podział porządkuje treści, aczkolwiek przy tak wielowątkowej pracy przyjęty przez autorkę układ jest dopuszczalny.
2. Na stronach 6-7 Autorka podsumowuje w pięciu punktach dotychczasowy stan zbadania opracowywanego tematu. Myślę, że brakuje tu choćby kilku odnośników do publikacji potwierdzających poszczególne punkty.
3. W danych odnośnie rozmiarów światowej turystyki można było podać nowsze wartości z 2018 r. wg *UNWTO Highlight 2019* (dostępny był wiosną 2019 r.), sugeruje, przy ewentualnej publikacji korzystać z najnowszych danych,
4. Na str. 44-49 Autorka podaje jedynie bibliografię związaną z poszczególnymi obszarami tematycznymi, wiążącymi się z ekoturystyką. Moim zdaniem lepiej by się czytało ten fragment, gdyby nie ograniczał się jedynie do odwołania do literatury i był opatrzony krótkimi komentarzami. Poza tym prace są wymienione przypadkowo (dobrze byłoby poukładać je chronologicznie lub alfabetycznie).

5. W rozdziałach 3 i 4 Autorka określiła tło badań, szczegółowo scharakteryzowała ich przedmiot i metody oraz przedstawiła otrzymane wyniki. W moim odczuciu brakuje jednak porównania rezultatów z literaturą przedmiotu.

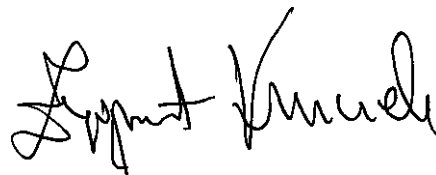
6. Na stronie 150 wspomina o badaniach ekoturystów w parkach narodowych, wymieniając głównie autorów zagranicznych, badania takie było prowadzone w polskich parkach narodowych, warto odnieść się do tomu „Parki Narodowe i otoczenie społeczno-gospodarcze. Skazani na dialog” pokłosie konferencji zorganizowanej przez Wyższą Szkołę Turystyki i Ekologii w Suchoj Beskidzkiej (luty 2019, pozycja dostępna <https://www.researchgate.net/publication/331154619> PARKI NARODOWE I OTOCZENIE SPOLECZNO-GOSPODARCZE SKAZANI NA DIALOG MONOGRAFIA NAUKOWA).

7. Pisząc o jakże ważnej działalności edukacyjnej dla kultury ekoturystycznej i postulując prowadzenie szkoleń i publikacji z tego zakresu warto podać dobre praktyki w tym zakresie, np. działania Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, Oddział w Krakowie, który stworzył Ogólnopolską Sieć Zagród Edukacyjnych (www.zagrodaedukacyjna.pl), działa ponad 180 gospodarstw, najwięcej w woj. dolnośląskim i małopolskim, CDR wydał 10 poradników, organizuje szkolenia i konferencje.

Na podstawie przeprowadzonej recenzji pracy nt. *„Idea kultury ekoturystycznej a świadomość ekologiczna uczestników turystyki”* stwierdzam, że Pani magister Katarzyna Barwicka wykazała się dobrą znajomością literatury przedmiotu, posiada umiejętność formułowania problemu badawczego, organizacji badań oraz interpretacji osiągniętych wyników. Przedstawione wnioski są sformułowane prawidłowo z dbałością o odpowiednie wyważenie argumentów.

Stanowi to, moim zdaniem, podstawę do stwierdzenia, że przedstawiona do recenzji praca spełnia kryteria stawiane rozprawom doktorskim w zakresie nauk o kulturze fizycznej (zgodnie z obowiązującą aktualnie ustawą o stopniach i tytule naukowym). Stawiam wniosek o dopuszczenie jej Autorki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Kraków 30.12.2019

Prof. AWF dr hab. Zygmunt Kruczek

Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie
Wydział Turystyki i Rekreacji
zygmunt@kruczek@awf.krakow.pl